

Matsuta (oral text)

Мацутæ (устный текст)

Мацута (устный текст)

Recorded in Matsuta village in 2008 from Sergey (local history expert, Matsuta resident)

Записано в селе Мацута в 2008 г у Сергея (краевед, постоянный житель села Мацута).

Recorded by Arseniy Vydrin and Julia Mazurova. Interlinearized by Julia Mazurova and Arseniy Vydrin.

Записывали: А. П. Выдрин, Ю. В. Мазурова. Глоссировали: Ю. В. Мазурова, А. П. Выдрин

1.1 **Мацут** **и** **гъæу** **æрæгæй** **ардæмæ** **æй**
Мацут -и **гъæу** **æрæг** -æй **ардæ** -мæ **æй**
Мацут -и₁ **гъæу** **æрæги** -æй **ардæг** -мæ **æй**₁
Matsuta GEN village recently ABL here ALL be.PRS.3SG

The village Matsuta was founded here recently.

1.2 **Фиццагидæр** **си** **ку** **æрцардæнцæ** **е**
фиццаг -и -дæр **си** **ку** **æр-** **цард** -æнцæ **е**
фиццаг -и₁ -дæр₃ **си**₂ **ку** **æр-** **цард**₂ -æнцæ **е**₁
first GEN FOC 3SG.ENCL.INESS when PREF live PST.INTR.3PL this

адтæй **двадцать восьмой годти**
адтæй **год** -т -и
адтæй **год**₁ -т -и₂
be.PST.3SG year PL INESS

At first it was settled in 28th.

1.3 **Уой** **фæсте** **ба** **си** **искодтонцæ** **Мæхчески**
уой **фæсте** **ба** **си** **ис-** **код** -т -онцæ **Мæхчески**
уой₃ **фæсте** **ба** **си**₂ **ис-** **код** -т -онцæ **Мæхчески**
he,she.GEN behind CONTR 3SG.ENCL.INESS PREF do TR PST.TR.3PL Makhchesk

районæн **къорпустæ** **'ма** **си** **кустонцæ**
район -æн **къорпус** -т -æ **ма** **си** **куст** -онцæ
район -æн₁ **къорпус** -т -æ₁ **ма**₂ **си**₂ **куст**₁ -онцæ
area DAT corpus PL NOM and, but, for, that 3SG.ENCL.INESS work PST.TR.3PL

Мæхчески район **уæдта** **Мæхчески райисполком** **уæдта район**
Мæхчески район **уæдта** Мæхчески райисполком **уæдта** район
Мæхчески район **уæдта**₁ Мæхчески райисполком **уæдта**₁ район
Makhchesk area after Makhchesk Local Committee after area

Then houses were built for Makhchesk area, and Makhchesk residents worked there, then (they built) Makhchesk Local Committee and (built something in) the area.

2.1 **'Ма** **ци** **идитæ** **фæууй** **хаййæдтæ** **етæ** **дæр**
ма **ци** **иди** -т -æ **фæ-** **у** -уй **етæ** **дæр**
ма₂ **ци** **иди** -т -æ₁ **фæ-** **у** -уй **етæ** **дæр**
and what HES PL NOM PREF be PRS.3SG they,those FOC

си **адтæнцæ** **æма** **фæцæнцæ** **ами** **фæндзай** **æхсæзæймаг**
си **адтæнцæ** **æма** **фæц-** **æнцæ** **ами** **фæндзай** **æхсæз** -æймаг
си₂ **адтæнцæ** **æма** **фæ-** **æнцæ** **ами** **фæндзай** **æхсæз** -æймаг
3SG.ENCL.INESS be.PST.3PL and PREF be.PRS.3PL here fifty six ORD

анзи уæнгæ .

анз -и уæнгæ

анз -и₁ уæнгæ

year GEN up.to

There was everything that should be and they were there untill fifty sixth.

2.2 Уæдта сæ баеу кодтонцæ , æма иссæй
уæдта сæ ба- еу код -т -онцæ æма ис- сæй
уæдта₁ сæ₃ ба- еу₂ код -т -онцæ æма ис- æй₁
after 3PL.ENCL.GEN PREF one do TR PST.TR.3PL and PREF be.PRS.3SG

Ирæфи район , 'ма уордæмæ æййивд æрцудæнцæ .
Ирæф -и район ма уордæ -мæ æййивд æр- цуд -æнцæ
Ирæф -и₁ район ма₂ уордæг -мæ æййивд æр- цуд₁ -æнцæ
Iraf GEN area and there ALL substitution PREF go PST.INTR.3PL

Then everything was united to Iraf area and they moved it here.

2.3 Мæнæ нур скъола кæми æй , еци бунæттæ , еци
мæнæ нур скъола кæми æй еци бунæт -т -æ еци
мæнæ нур скъола кæми æй₁ еци бунат -т -æ₁ еци
there,that.is now school where be.PRS.3SG that.DEM place PL NOM that.DEM

къорпустæ байзадæнцæ дзæгъæлæй .
къорпус -т -æ ба- йзад -æнцæ дзæгъæл -æй
къорпус -т -æ₁ ба- йзад -æнцæ дзæгъæл -æй
corpus PL NOM PREF stay PST.INTR.3PL futile ABL

The buildings, where there is the school now, was left empty.

3.1 'Ма пятьдесят седьмой год ку адтæй , уæдта мартый мæйи
ма год ку адтæй уæдта марты -й мæй -и
ма₂ год₁ ку адтæй уæдта₁ марты -и₁ мæй -и₂
and year when be.PST.3SG after March GEN month INESS

ардæмæ æркодтонцæ Фæснаели скъола , 'ма имæ
ардæ -мæ æр- код -т -онцæ Фæснаел -и скъола ма имæ
ардæг -мæ æр- код -т -онцæ Фæснаел -и₁ скъола ма₂ имæ
here ALL PREF do TR PST.TR.3PL Fasnal GEN school and 3SG.ENCL.ALL

цудæй æстдæс гъæуемæй , Дигоргомæй .
цуд -æй æстдæс гъæу -ем -æй Дигоргом -æй
цуд₁ -æй æстдæс гъæу -æй Дигоргом -æй
go PST.INTR.3SG eighteen village ABL Digoria ABL

3.2 Уæдæй ардæмæ , пятьдесят седьмой годтæй ардæмæ ,
уæд -æй ардæ -мæ год -т -æй ардæ -мæ
уæд₁ -æй ардæг -мæ год₁ -т -æй ардæг -мæ
then ABL here ALL year PL ABL here ALL

мартый мæйæй фæстæмæ , ами косуй астæуккаг
марты -й мæй -æй фæстæмæ ами кос -уй астæу -ккаг
марты -и₁ мæй -æй фæстæмæ ами кос -уй астæу -аг
March GEN month ABL from here work PRS.3SG middle SUF

скъола-интернат .

скъола интернат

скъола интернат

school boarding school

In March of fifty seventh a school was established in these buildings, from that March the boarding school is

being open.

4.1 **Гъенур** , **цæмæ** **хуннуй** « **Мæцутæ** », **зæгъгæ** , **уобæл**
гъе нур цæмæ хунн -уй Мæцутæ зæгъ -гæ уобæл
гъе нур цæмæ хунн -уй Мæцутæ зæгъ -гæ уобæл
so now what.ALL be.called PRS.3SG Matsuta say CONV he,she.SUPER

ес **къуар** **вариантти**

ес къуар вариант -т -и

ес₁ къуар вариант -т -и₁

EXT several variant PL GEN

There are several variants why the village was called Matsuta

4.2 **Ма** **фиццаг** **вариант** **уотæ'й** , **'ма** **значит** « **не** **ходить** ».

ма фиццаг вариант уотæ 'й ма не

ма₂ фиццаг вариант уотæ æй₁ ма₂

and first variant so be.PRS.3SG and

The first variant is the following, it means 'don't go'

4.3 « **Ма** **цотæ** » — **это** **значит** « **не** **ходить** ».

ма цо -тæ не

ма₁ цо -тæ₂

NEG go.IMP.2SG IMP.2PL

'Ма цотæ' means 'don't go'

4.4 **Да** ...

Yes...

5 **А** : **Да** , **я** **знаю**

а

A: (speaks Russian) Yes, I know.

6.1 **С** : **Цæмæ** **гæсгæ** ?

цæмæ гæсгæ

цæмæ гæсгæ

what.ALL according.to

C: Why?

6.2 **Уомæн** **æма** **Мæцут** **кæми** **фæндуй** **дæр** **ку**
уомæн æма Мæцут -и кæми фæнд -уй дæр ку
уомæн æма Мæцут -и₂ кæми фæнд₁ -уй дæр ку
he,she.DAT that Matsuta INESS where want PRS.3SG FOC when

нифсæрай , **уæддæр** **дзи** **мæрдтæ** **æвæрд**

ни- фсæр -ай уæддæр дзи мæрд -т -æ æвæрд

ни- æфсæр -ай уæддæр дзи мæрд -т -æ₁ æвæрд

PREF step SUBJ.2SG nevertheless there die.PART.PST PL NOM put,place.PART.PST

ес

ес

ес₁

EXT

Because in Matsuta wherever you set foot on land, you will find burial place there.

6.3 **Айдагъ** **мæрдтæ** **нæ** , **фæлæ** **си** **ес**

айдагъ мæрд -т -æ нæ фæлæ си ес

айдагъ мæрд -т -æ₁ нæ₂ фæлæ си₂ ес₁

only die.PART.PST PL NOM NEG but 3SG.ENCL.INESS EXT

крематорийтæ **дæр** , **цуппар** **кургани**
крематорий -т -æ дæр цуппар курган -и
крематорий -т -æ₁ дæр цуппар курган -и₁
crematory PL NOM FOC four burial mound GEN
Not only burial places, there is a crematory also, four burial mound.

7.1 Вот ... нæ хъæрттæй ... Уæртæ кæддæр , еу æхсæз
вот нæ хъæртт -æй уæртæ кæддæр еу æхсæз
 нæ₂ хъæрт -æй уæртæ кæддæр еу₂ æхсæз
 NEG suffice PST.INTR.3SG there (close) once approximately six

сæдæ анзей разæй ... холера æма адтæй чума , æма
сæд -æ анз -ей раз -æй холера æма адтæй чума æма
сæд -æ₁ анз -ей раз -æй холера æма адтæй чума æма
hundred NOM year GEN.PRN in front of ABL cholera and be.PST.3SG plague and
адæм цæгъдуни кодтонцæ , æма сæ кæми
адæм цæгъд -ун -и код -т -онцæ æма сæ кæми
адæм цæгъд -ун₂ -и₁ код -т -онцæ æма сæ₃ кæми
people destroy INF GEN do TR PST.TR.3PL and 3PL.ENCL.GEN where

ивардтайонцæ ?
ивард -т -айонцæ
æвард -т -айонцæ
put,place TR CNTRF.3PL

So... there was not enough... approximately six hundred years ago... there was cholera and plague, and people died and where could they bury them?

7.2 Æма сæ мæнæ ами ... Фæрсаг гъæутæ ка'й
æма сæ мæнæ ами фæрсаг гъæу -т -æ ка 'й
æма сæ₃ мæнæ ами фæрсаг гъæу -т -æ₁ ка æй₁
and 3PL.ENCL.GEN there,that.is here strange village PL NOM who be.PRS.3SG

етæ дæр сæ ардæмæ хастонцæ æма
етæ дæр сæ ардæ -мæ хаст -онцæ æма
етæ дæр сæ₃ ардæг -мæ хаст₂ -онцæ æма
they,those FOC 3PL.ENCL.GEN here ALL carry PST.TR.3PL and

ивардтонцæ
ивард -т -онцæ
æвард -т -онцæ
put,place TR PST.TR.3PL

They were bringing them (i.e. dead people) from other villages and buried them here.

8.1 'Ма мæлгæ ба кодтонцæ лæгъуз незтæй адæм ...
ма мæл -гæ ба код -т -онцæ лæгъуз нез -т -æй адæм
ма₂ мæл -гæ ба код -т -онцæ лæгъуз нез -т -æй адæм
and die CONV CONTR do TR PST.TR.3PL foul disease PL ABL people

æма мæнæ иннæ кæмтти : Мæхчески коми дæр ,
æма мæнæ инн -æ кæмтти Мæхчески ком -и дæр
æма мæнæ инн -æ₁ кæмтти Мæхчески ком₁ -и₂ дæр
and there,that.is other NOM what.INESS Makhchesk canyon INESS FOC

Дигори коми дæр , Донифарс æма æндæрти – уонæй
Дигор -и ком -и дæр Донифарс æма æндæрт -т -и уонæй
Дигор -и₁ ком₁ -и₂ дæр Донифарс æма æндæрт -т -и₂ уонæй
Digora GEN canyon INESS FOC Donifars and other PL INESS they.ABL

цæугæ	ка	кæнидæ	,	еу	комæй	иннæ	коммæ	,
цæу -гæ	ка	кæн -идæ		еу	ком -æй	инн -æ	ком -мæ	
цæ -гæ	ка	кæн -идæ		еу ₂	ком ₁ -æй	инн -æ ₁	ком ₁ -мæ	
go CONV	who	do OPT.3SG		one	canyon ABL	other NOM	canyon ALL	

етæ	тарстæнцæ	,	ку	фæссæйгæ	уа	,	ку
етæ	тарст -æнцæ		ку	фæс- сæйг -æ	уа		ку
етæ	тарст -æнцæ		ку	фæ- сæйг -æ ₁	уа		ку
they,those	be.affraid	PST.INTR.3PL	when	PREF sick	NOM	be.SUBJ.3SG	when

ибæл	бафтуйа	нез	,	æма	син
ибæл	ба- фтуй -а	нез		æма	син
ибæл	ба- æфтуй -а ₂	нез		æма	син
3SG.ENCL.SUPER	PREF reach	SUBJ.3SG	disease	and	3PL.ENCL.DAT

фæдзахстонцæ	:	уобæлти	ма	бацотæ	,
фæдзахст -онцæ		уобæл -т -и	ма	ба- цо -тæ	
фæдзахст -онцæ		уобæл -т -и ₂	ма ₁	ба- цо -тæ ₂	
order,entust	PST.TR.3PL	he,she.SUPER	PL INESS	NEG	PREF go.IMP.2SG IMP.2PL

фæсæйгæ	уодзинайтæ	,	зæгъгæ	.
фæ- сæйг -æ	уодзинайтæ		зæгъ -гæ	
фæ- сæйг -æ ₁	уодзинайтæ		зæгъ -гæ	
PREF sick	NOM	be.FUT.2PL	say	CONV

They died because of bad diseases... and from other places: in Makhchesk gorge, in Digor gorge, Donifars and in others, they were supposed to come from there, from one village to another, they always afraid to fall ill, and they warned each other: don't go there or you will also fall ill.

8.2 Е æй	фиццаг	вариант	,	ма	цотæ	уо	...
е æй	фиццаг	вариант		ма	цо -тæ	уо	
е ₁ æй ₁	фиццаг	вариант		ма ₁	цо -тæ ₂	уо	
this	be.PRS.3SG	first	variant	NEG	go.IMP.2SG	IMP.2PL	be.IMP.2SG

This is the first variat, don't go...

9.1 Адæм	цæгъдуни	кодтонцæ	,	æма	ма	сæ	кæми
адæм	цæгъд -ун -и	код -т -онцæ		æма	ма	сæ	кæми
адæм	цæгъд -ун ₂ -и ₁	код -т -онцæ		æма	ма ₃	сæ ₃	кæми
people	destroy	INF GEN	do	TR	PST.TR.3PL	and more	3PL.ENCL.GEN where

ивардтайонцæ	,	'ма	сæ	мæнæ	ами	... фæрсæг
ивард -т -айонцæ		ма	сæ	мæнæ	ами	фæрсæг
æвард -т -айонцæ		ма ₃	сæ ₃	мæнæ	ами	фæрсæг
put,place	TR CNTRF.3PL	more	3PL.ENCL.GEN	there,that.is	here	strange

гъæутæ	ка	'й	,	етæ	дæр	ардæмæ	хастонцæ	æма
гъæу -т -æ	ка	'й		етæ	дæр	ардæ -мæ	хаст -онцæ	æма
гъæу -т -æ ₁	ка	æй ₁		етæ	дæр	ардæг -мæ	хаст ₂ -онцæ	æма
village	PL	NOM	who	be.PRS.3SG	they,those	FOC	here	ALL

ивардтонцæ	.
ивард -т -онцæ	
æвард -т -онцæ	
put,place	TR PST.TR.3PL

People died and they were buried here... they were bringing them here from other villages and buried them here.

9.2 Мæлгæ	ба	кодтонцæ	лæгъуз	незтæй	адæн	.
мæл -гæ	ба	код -т -онцæ	лæгъуз	нез -т -æй	адæн	
мæл -гæ	ба	код -т -онцæ	лæгъуз	нез -т -æй	адæм	
die	CONV	CONTR	do	TR	PST.TR.3PL	foul

10	'Ma	мәнаә	иннаә	каәмтти	Маәхчески	коми	дәр	Стур			
	ма	мәнаә	инн	-æ	каәмтти	ком	-и	дәр	Стур		
	ма ₂	мәнаә	инн	-æ ₁	каәмтти	ком ₁	-и ₂	дәр	Стур		
	and	there,that.is	other	NOM	what.INESS	Makhchesk	canyon	INESS	FOC	big	
Дигори		коми		дәр	мәнаә	уәлдәрти		ка			
Дигор	-и	ком	-и	дәр	мәнаә	уәлдәр	-т	-и	ка		
Дигор	-и ₁	ком ₁	-и ₂	дәр	мәнаә	уәлдәр	-т	-и ₂	ка		
Digora	GEN	canyon	INESS	FOC	there,that.is	upper	PL	INESS	who		
цардәй			Донифарс	әма	уәлә	Хәнаәзитә	–	әндәрти			
цард	-әй		Донифарс	әма	уәлә	Хәнаәзитә	әндәр	-т	-и		
цард ₂	-әй		Донифарс	әма	уәлә	Хәнаәзитә	әндәр	-т	-и ₂		
live	PST.INTR.3SG		Donifars	and	there	Khanaz	other	PL	INESS		
уонай	цәугә	ка	каенидә	еу	комәй	иннемә		етә			
уонай	цәу	-гә	ка	каән	-идә	еу	ком	-әй	инн	-емә	етә
уонай	цә	-гә	ка	каән	-идә	еу ₂	ком ₁	-әй	инн	-емә	етә
they.ABL	go	CONV	who	do	OPT.3SG	one	canyon	ABL	other	ALL.PRN	they,those
тарстәнцә			ку	ибәл		бафтуйа		нез			
тарст	-әнцә		ку	ибәл		ба-	фтуй	-а	нез		
тарст	-әнцә		ку	ибәл		ба-	әфтуй	-а ₂	нез		
be.afraid	PST.INTR.3PL		when	3SG.ENCL.SUPER	PREF	reach	SUBJ.3SG	disease			
зәгъгә		'ма	син		'ма	син	фәдзәхсиуонцә	:			
зәгъ	-гә	ма	син		ма	син	фәдзәхс	-иуонцә			
зәгъ	-гә	ма ₂	син		ма ₂	син	фәдзәхс	-ионцә			
say	CONV	and	3PL.ENCL.DAT	and	3PL.ENCL.DAT	order,entrust	OPT.3PL				
уобәлти		ма	бацотә		фәссәйгә	уодзинайтә					
уобәл	-т	-и	ма	ба-	цо	-тә	фәс-	сәйг	-ә	уодзинайтә	
уобәл	-т	-и ₂	ма ₁	ба-	цо	-тә ₂	фә-	сәйг	-ә ₁	уодзинайтә	
he,she.SUPER	PL	INESS	NEG	PREF	go.IMP.2SG	IMP.2PL	PREF	sick	NOM	be.FUT.2PL	
зәгъгә											
зәгъ	-гә										
зәгъ	-гә										
say	CONV										

In other places, in Makhchesk and in Stur Digora, up there, in Donifars and there in Khanaz, and in other places, those who were moving from one village to another, they were afraid to fall ill and they were warned not to go there.

11	'Ma	йе	æй	фиццаг	вариант	ма	цотæ			
	ма	йе	æй	фиццаг	вариант	ма	цо		-тæ	
	ма ₂	е ₁	æй ₁	фиццаг	вариант	ма ₁	цо		-тæ ₂	
	and	this	be.PRS.3SG	first	variant	NEG	go.IMP.2SG	IMP.2PL		
	уобæлти			уоми	незæй	ка	рамардæй			уæхæн
	уобæл		-т -и	уоми	нез	-æй	ка	ра- мард	-æй	уæхæн
	уобæл		-т -и ₂	уоми	нез	-æй	ка	ра- мард ₂	-æй	уæхæн
	he,she.SUPER	PL	INESS	there	disease	ABL	who	PREF die	PST.INTR.3SG	such
	адæм	æвæрд		ес	'ма	сумах	дæр	фæссæйгæ		уодзинайтæ
	адæм	æвæрд		ес	ма	сумах	дæр	фæс- сæйг	-æ	уодзинайтæ
	адæм	æвæрд		ес ₁	ма ₂	сумах	дæр	фæ- сæйг	-æ ₁	уодзинайтæ
	people	put,place.PART.PST	EXT	and	you.NOM	FOC	PREF sick	NOM	be.FUT.2PL	
	This is the first variant - don't go there, there are buried people, who died because of the disease and you also									

can fall ill.

12.1	Дуккаг	вариант	ба	уотæ'й	,	æма	ами	æрдзæ	...	ку
	дуккаг	вариант	ба	уотæ 'й		æма	ами	æрдз -æ		ку
	дуккаг	вариант	ба	уотæ æй ₁		æма	ами	æрдз -æ ₁		ку
	second	variant	CONTR	so be.PRS.3SG		that	here	nature NOM		when
	райвулуй		дон	Ирæфи	дон	дæр	æма	уæртæ		Айгонæги
	ра-	йвул	-уй	дон	Ирæф -и	дон	дæр	æма	уæртæ	Айгонæги
	ра-	ивул	-уй	дон	Ирæф -и ₁	дон	дæр	æма	уæртæ	Айгонæги
	PREF	overflow	PRS.3SG	river	Iraf GEN	river	FOC	and	there (close)	Igonag
	дон	дæр	,	уæд	бахезæн	нæ	уидæ	,	ивулд	рæстæги
	дон	дæр		уæд	ба- хез -æн	нæ	уидæ		ивулд	рæстæг -и
	дон	дæр		уæд ₁	ба- хез -æн ₃	нæ ₂	уидæ		ивулд	рæстæг -и ₂
	river	FOC	then	PREF	climb NMLZ	NEG	be.OPT.3SG		overflow	time INESS
	фæлластайдæ									
	фæл-	ласт	-айдæ							
	фæ-	ласт	-айдæ							
	PREF	drag	CNTRF.3SG							

The second variant is the following, that nature here... when the river, Iraf and other, there Igonag river, overflowed, it was impossible to cross it because the stream could take you away.

12.2	Фал	æнæ	цæуæн	ба	нæ	адтæй	:	кæрæдземæй		
	фал	æнæ	цæу -æн	ба	нæ	адтæй		кæрæдземæй		
	фал	æнæ	цæ -æн ₃	ба	нæ ₂	адтæй		кæрæдземæй		
	however	without	go	NMLZ	CONTR	NEG	be.PST.3SG	RCP.ABL		
киндзæ		дæр	худтонцæ			мæрдмæ		цудæнцæ		
киндз		-æ	дæр	худ	-т	-онцæ	мæрд	-мæ	цуд	-æнцæ
киндз		-æ ₁	дæр	худ	-т	-онцæ	мæрд ₁	-мæ	цуд ₁	-æнцæ
daughter in law	NOM	FOC	invite	TR	PST.TR.3PL		dead, dead body	ALL	go	PST.INTR.3PL
, хотя	нур	берæ	цæунцæ		уотæ	нæ	цудæнцæ		фалæ	
хотя	нур	берæ	цæ -унцæ		уотæ	нæ	цуд -æнцæ		фалæ	
хотя	нур	берæ	цæ -унцæ		уотæ	нæ ₂	цуд ₁ -æнцæ		фæлæ	
althogh	now	many	go	PRS.3PL	so	NEG	go	PST.INTR.3PL	but	
уæддæр	æнæ	цæун	н'адтæй							
уæддæр	æнæ	цæ -ун	н	адтæй						
уæддæр	æнæ	цæ -ун ₂	н	адтæй						
nevertheless	without	go	INF	NEG	be.PST.3SG					

But it was impossible not to go: people were getting married, visiting funeral, now they visit it a lot, not like before, it was impossible not to go there.

13.1	Хæстæг	дæр	кодтонцæ			кæрæдзей	хæццæ	дууæ	коми		æма	
	хæстæг	дæр	код	-т	-онцæ	кæрæдзей	хæццæ	дуу	-æ	ком	-и	æма
	хæстæг	дæр	код	-т	-онцæ	кæрæдзей	хæццæ	дуу	-æ ₁	ком ₁	-и ₂	æма
	relative	FOC	do	TR	PST.TR.3PL	RCP.GEN	together	two	NOM	canyon	INESS	and
тæрсгæ		дæр	кодтонцæ			.						
тæрс	-гæ	дæр	код	-т	-онцæ							
тæрс	-гæ	дæр	код	-т	-онцæ							
be.afraid	CONV	FOC	do	TR	PST.TR.3PL							

They became relatives with each other, two canyons but they were afraid.

13.2	Бæхтæбæл	найун	гъудæй	æма	, оххай	, ку
	бæх -т -æбæл	найун	гъуд	-æй	æма	оххай ку
	бæх -т -бæл	найун	гъуд	-æй	æма	оххай ку
	horse PL SUPER	wade	be necessary	PST.INTR.3SG	and	alas! when

фæлласа		зæгъгæ		ниффæдзæхсиуонцæ	
фæл- лас -а		зæгъ -гæ		ниф- фæдзæхс -иуонцæ	
фæ- лас -а ₂		зæгъ -гæ		ни- фæдзæхс -ионцæ	
PREF drag SUBJ.3SG		say CONV		PREF order,entrust OPT.3PL	
уобæлти		ма бацотæ		ма	
уобæл -т -и		ма ба- цо -тæ		ма	
уобæл -т -и ₂		ма ₁ ба- цо -тæ ₂		ма ₁	
he,she.SUPER PL INESS	NEG	PREF go.IMP.2SG	IMP.2PL	NEG	
бацотæ		уобæлти		зæгъгæ	
ба- цо -т -æ		уобæл -т -и		зæгъ -гæ	
ба- цо -т -æ ₂		уобæл -т -и ₂		зæгъ -гæ	
PREF go.IMP.2SG PL	IMP.2SG	he,she.SUPER PL INESS		say CONV	

They had to cross the river on horseback and they were afraid that water could take them away, and they warned, saying: don't go, don't go there.

14.1	Æртиккаг вариант ба	уотæ адтæй	, æма мæнæ ами	
	æртиккаг вариант ба	уотæ адтæй	æма мæнæ ами	
	æртиккаг вариант ба	уотæ адтæй	æма мæнæ ами	
	third variant CONTR	so be.PST.3SG	that there,that is here	
дæлæ	аци полянæ ка'й		Мæцуттæ полянæ	уомæн
дæлæ	аци полянæ ка 'й		Мæцуттæ -и полянæ	уомæн
далæ	аци полянæ ка æй ₁		Мæцуттæ -и ₁ полянæ	уомæн
down.over.there	this meadow	who be.PRS.3SG	Matsuta GEN meadow	he,she.DAT
æ	кæрони	фæстагдæр ма	Нари	гъæу
æ	кæрон -и	фæстаг дæр ма	Нар -и	гъæу
æ ₂	кæрон -и ₂	фæстаг дæр ма ₃	Нар -и ₁	гъæу
POSS.3SG	edge, border INESS	last FOC more	Nar GEN	village

æвардтонцæ		сæ	фиддæлтæй		сæ
æвард -т -онцæ		сæ	фиддæл -т -æй		сæ
æвард -т -онцæ		сæ ₂	фиддæл -т -æй		сæ ₂
put,place TR	PST.TR.3PL	POSS.3PL	fathers, ancestors PL	ABL	POSS.3PL

мæдтæлтæй	ка	рамæлидæ		уой	
мæдтæл -т -æй	ка	ра- мæл -идæ		уой	
мæд -т -æй	ка	ра- мæл -идæ		уой ₂	
mother PL	ABL	who	PREF die OPT.3SG	be.SUBJ.3PL	

The third variant is the following, here, down there, where there is a meadow, Matsuta's meadow, at the edge of the meadow Nara's residents were burying their dead mothers and fathers.

14.2	Æма нæ	уагътонцæ	æвæрун	ами ... Нарæ	цæун
	æма нæ	уагът -онцæ	æвæр -ун	ами Нар -æ	цæ -ун
	æма нæ ₂	уагът -онцæ	æвæр -ун ₂	ами Нар -æ ₁	цæ -ун ₂
	and NEG	permit,let.go,keep	PST.TR.3PL	put,place INF	here Nar NOM go INF

нæ	уагътонцæ	
нæ	уагът -онцæ	
нæ ₂	уагът -онцæ	
NEG	permit,let.go,keep	PST.TR.3PL

They didn't allow to bury here. Nara's residents didn't allow to walk (there).

15.1	Æвæргæ	сæ	мæрдтæ	кодтонцæ	ами	,
	æвæр	-гæ	сæ	мæрд	-т -æ	код -т -онцæ ами
	æвæр	-гæ	сæ ₂	мæрд	-т -æ ₁	код -т -онцæ ами
	put,place	CONV	POSS.3PL	die.PART.PST	PL NOM	do TR PST.TR.3PL here
цæун	ба	нæ	уагътонцæ	,	'ма уотæ загътонцæ	:
цæ -ун	ба	нæ	уагът	-онцæ	ма уотæ загът -онцæ	
цæ -ун ₂	ба	нæ ₂	уагът	-онцæ	ма ₂ уотæ загът -онцæ	
go	INF	CONTR	NEG	permit,let.go,keep	PST.TR.3PL	and so say PST.TR.3PL
нæ	мæрдтæбæл	нин	ма	хæтетæ	,	ами
нæ	мæрд	-т -æбæл	нин	ма	хæт -етæ	ами
нæ ₄	мæрд	-т -бæл	нин	ма ₁	хæт -тæ ₂	ами
POSS.1PL	die.PART.PST	PL SUPER	1PL.ENCL.DAT	NEG	wander IMP.2PL	here
мах	фиддæлтæ	,	мах	мадтæлтæ	æвæрд	
мах	фиддæл	-æ	мах	мадтæл -т -æ	æвæрд	
мах	фиддæл	-æ ₁	мах	мад -т -æ ₁	æвæрд	
we.GEN	fathers, ancestors	NOM	we.GEN	mother	PL NOM	put,place.PART.PST
æнцæ	,	'ма	ма	цотæ	абæлти	,
æнцæ	ма	ма	цо	-тæ	а -бæл -т -и	зæгъ -гæ
æнцæ	ма ₂	ма ₁	цо	-тæ ₂	а -бæл -т -и ₂	зæгъ -гæ
be.PRS.3PL	that's why	NEG	go.IMP.2SG	IMP.2PL	this SUPER PL INESS	say CONV

They used to bury their deads here and they didn't allow to walk and they said like this: don't walk on our graves, we buried here our fathers and mothers and because of that don't walk here.

15.2	Æртиккаг	вариант	ба	гъеуотæ	'й	.
	æртиккаг	вариант	ба	гъе ууотæ	'й	
	æртиккаг	вариант	ба	гъе уотæ	æй ₁	
	third	variant	CONTR	so so	be.PRS.3SG	

This is the third variant.

15.3	Гъенур	ка	растдæр	æй	,	уой	ба	æз	дæр	нæ
	гъе нур	ка	раст -дæр	æй		уой	ба	æз	дæр	нæ
	гъе нур	ка	раст -дæр ₂	æй ₁		уой ₃	ба	æз	дæр	нæ ₂
	so now	who	truth COMPAR	be.PRS.3SG		he,she.GEN	CONTR	I	FOC	NEG
зонун	,	кæсгæ	дæр	æй		некæд				
зон	-ун	кæс	-гæ	дæр	æй	не-	кæд			
зон	-ун ₃	кæс ₂	-гæ	дæр	æй ₂	не-	кæд			
know,can	PRS.1SG	read	CONV	FOC	3SG.ENCL.GEN	NEG	when			
бакодтон		'ма	я	извиняюсь	.					

ба- код -т -он ма
ба- код -т -он₁ ма₂
PREF do TR PST.TR.1SG that's why

Which one of the variants is right, I don't know, and I didn't read anything about it, that is why I beg your pardon...